

מיילדת הכתר
לואיז בורד'ואה

הרחם הלאומי
עידוד הילודה ביישוב

הנשים שיודעות
לידה בלי בית חולים

סגולה

מגזין ישראלי להיסטוריה

ניסן תשפ"ד | 1.337 | אפריל 2024 | גיליון 166

גיליון מיוחד
לידה

מה ילד יום?

42

03

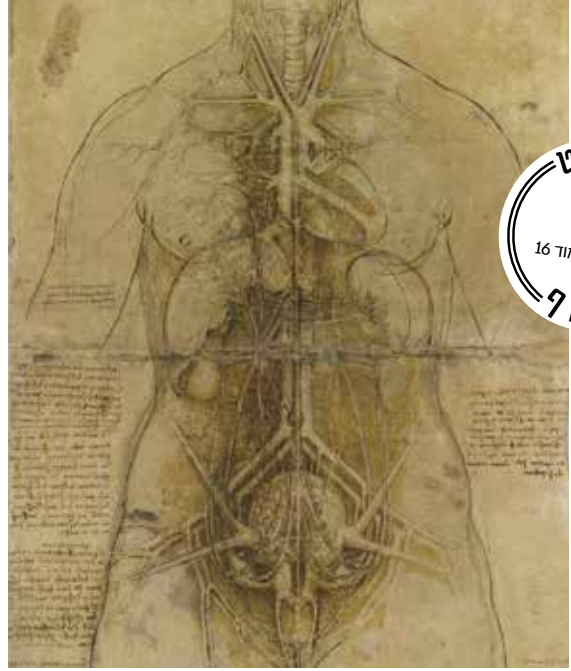
9771565033000

ההפתעות של סגולה

דמויות מהעבר יחלקו הפתעות בין מנויינו הנאמנים.
בכל חודש ימצאו מנויים אחדים הפתעה בדמות גלויה
עם הטבה מצורפת לגיליון

למימוש ההטבה שלחו מסרון עם קוד הקופון
המופיע בגב הגלויה למספר 058-5416146

48

בין החומות

במאה ה־19 היה מצב הרפואה בירושלים בכי רע ולידה נחשבה אירוע מסוכן. סיפורן של מי שניסו להביא את הרפואה המודרנית אל העיר הקדושה שדבקה במסורת

תמר הירדני

56

לא ליהודים בלבד

אחרי שנים שבהן ניהל את אחת מרשתות המסחר הגדולות בארצות הברית החליט ג'וליוס רוזנוולד שאסף די כסף לעצמו והחל להקדיש את הונו העצום לצדקה. מדיניות התרומות שלו משקפת את העקרונות שאימצו לעצמם יהודים ששאפו להתקבל כשווים בחברה האמריקאית

יובל גובני

מדורים

- 3 דבר העורך
- 6 ההיסטוריה חוזרת מועצת הביטחון של האו"ם
- 8 חדשות
- 12 בימים ההם אירועים נבחרים בחודש ניסן
- 64 מנבכי הארכיון פנקסי לידות
- 68 ביקורת ספרים ערבים במחלת
- 72 ראו אור
- 74 תשבצים וחידות

14

מיילדת בורגנית

מי תהיה המיילדת? לידתה של המלכה הראשונה משושלת בית בורבון הייתה גם עניין פוליטי. לואיז בורז'ואה הייתה אחת המיילדות הראשונות שהיו גם משכילות. התיעד שהותירה בספריה מתאר את הרגעים ההיסטוריים שבהם מקצוע המיילדות עבר שינוי

יערה בראון

26

בקצב תלדי בניים?

נשים ישראליות מכל המגזרים יולדות יותר מחברותיהן בעולם המערבי, אך בעבר זה לא היה כך. מה השפיע על הילודה בימי המנדט ובשנותיה הראשונות של המדינה? איך ניסתה הנהגת היישוב לעודד ילודה? מתי חל השינוי?

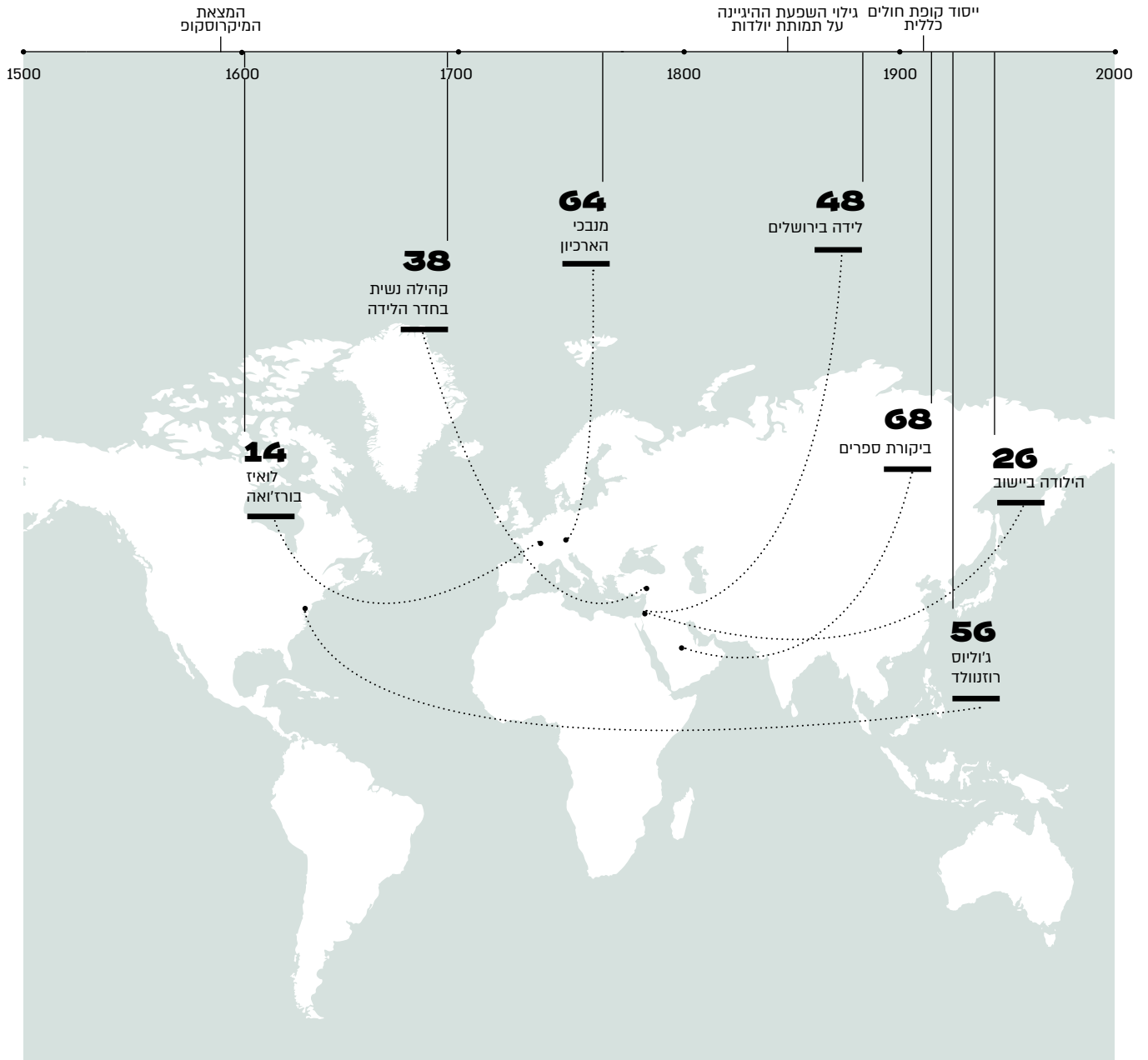
לילך רוזנברג־פרידמן

38

ידע גוף נשי

בית חולים הוא המקום העיקרי שבו מתרחשות לידות בימינו, אבל עד סוף המאה ה־19 רוב הנשים ילדו בבית בחברת נשים. עדויות על לידות של יהודיות ברחבי האימפריה הע'ותמאנית מספרות על קהילה נשית שיצרה אווירה משלה, שירה משלה ותפילה משלה. חדר לידה משלהן

טלי בוסקילה

העניקו ליקיריכם מתנה

 לרכישת מינוי מתנה במחיר היכרות

להרשמה ולפרטים:
058-5416146
service@segulamag.com

שירות לקוחות
service@segulamag.com
 058-5416146
 חייגו ונחזור אליכם תוך 48 שעות
 מענה אנושי - א'ד' בין השעות 9:00-14:00
 אפשר לשלוח הודעת טקסט

סגולה - מגזין ישראלי להיסטוריה
www.segulamag.com
המערכת
segula@segulamag.com
 יד חרוצים 10, ירושלים, 9342148
 טלפון 02-5004351

קהילה נשית בחדר הלידה

ההתמודדות המשותפת של נשים עם הסכנה והמתח הכרוכים בלידה יצרו מרחב נשי ייחודי שהשאיר חותם על חיי היומיום. ביקור אצל יולדת G. DAGLI ORTI/Getty Images

ידע גוף נשי

הלידה נתפסת כיום בעיקר כהליך רפואי. מבט אל רגעי הלידה של נשים יהודיות במזרח התיכון בתקופת השלטון העות'מאני ואל המלים שנשמעו במהלך הלידה משקף התרחשות חברתית ודתית מעניינת | טלי בוסקילה

היולדות נעזרו באמצעים שהביאו עמן המיילדות, ובהם ניסא לידה וצמחי מרפא. איור של אישה הבורעת ללדת ונשענת על שתי ערמות אבנים, ראשית המאה ה־19.

Bettmann/Contributor/Getty Images

ובספרו 'תרומה לטופוגרפיה הרפואית של ירושלים' העיד כי היו חודשים שבהם נפטרו רוב היולדות היהודיות בעיר. ממחקרה של פרופ' מינה רוזן על מצבות בבתי הקברות היהודיים באיסטנבול במאה ה־18 עולה כי שמונה מתוך ארבעים מצבות מפוארות של נשים שנותרו בשלמותן היו של נשים שנפטרו במהלך לידה, ואישה נוספת נפטרה ביום השמיני ללידתה, יום ברית המילה של בנה. ההתרחשות בחדר הלידה הייתה אם כן אירוע מתוח וטעון. הכאב הפיזי, חרדת המוות, וכמובן הלידה המקווה, הפכו את הקשרים בין הנשים בחדר לחזקים במיוחד. רישומם של רגעים אלה לא פג עם תום הלידה, להפך. הקשרים החברתיים שנטוו בין הנשים, המידע שהוחלף ביניהן במשך השעות הארוכות וההתמודדות המשותפת עם הסכנה הממשית לחיי היולדת והגולד השאירו חותם משמעותי על חייהן האישיים ועל מערכת היחסים החברתית.

להשתייך

במזרח התיכון בתקופה העות'מאנית לידה לא נותרה כאמור במסגרת המשפחה בלבד. לו יכולנו להתבונן בנשים ששהו בחדר היולדת היינו בוודאי מזהים את אמה. נוכחותה נחשבה הכרחית לפחות בלידה הראשונה, ואצל נשים רבות התבקשה נוכחותה גם

עד ראשית המאה העשרים לידה בבית חולים לא הייתה אפשרות מועדפת במזרח התיכון ובארצות אירופה, ובדרך כלל אפילו לא אפשרות שעלתה על הדעת. נשים ילדו במרחב הפרטי, בבית, בעזרת מיילדת ובנוכחות קרובות משפחה ושכנות. הלידה התבצעה בישיבה על כיסא לידה, או בכריעה על שטיחים ומחצלות שהונחו על הקרקע. במשך שעות מרובות, ולעתים אף במשך יום או יומיים, ליוו הנשים הנוכחות בחדר את היולדת, עקבו בדאגה אחר התארכות הצירים, מילאו בקפדנות את הוראות המיילדת, ושמוחו בשמחת היולדת כשהלידה הסתיימה בשלום. מחוץ לחדר, שהיה על פי רוב קטן מלהכיל את כל מי שרצו להיות בו, המתינו בציפייה דרוכה האב העתידי ומקורבים נוספים. מדי פעם, כאשר מישהי יצאה מהחדר, התעדכנו באמצעותה העומדים בחוץ על התקדמות הלידה ועל מצב היולדת. לידה הייתה אירוע מסוכן, ובמקרים רבים היא הסתיימה במוות היולדת או העובר. עדויות לא מעטות מרחבי האימפריה העות'מאנית מלמדות על שיעורי תמותה גבוהים של יולדות. באמצע המאה ה־19 ביקר הרופא השוויצרי טיטוס טובלר בירושלים,

ההתכנסות הנשית סביב היולדת יצרה הווי חברתי מיוחד. שיחות ממושכות, רכילות על דמויות מוכרות, פרצי צחוק ורגעי הזדהות עם הנאב

אמנות פלסטית המציגה לידה הייתה מאז ומעולם, אך נראה כי לא הייתה דבר שכיח, אולי בשל האופי החשוף והאינטימי שבלידה, ואולי בשל היותה אירוע נשי שאמנים גברים התרחקו ממנו. תרבויות עתיקות יצרו צלמיות של נשים בהיריון שנועדו לבשא פיריון, וחלק מהצלמיות אף הציגו לידה. תבליט על קבר של מיילדת בעיר הנמל אוסטיה הסמוכה לשפך נהר הטיבר

G. DAGLI ORTI/De Agostini/Getty Images

באוספי רומנסות של נשים יהודיות שנכתבו בלדינו נכללו רומנסות שייחדו לשעות הארוכות של ההמתנה ללידה, והן איחדו את הנשים בחדר בשירה משותפת:

יִרְחִים תִּשְׁעָה מְצוּקָה נִשְׂאֵת
אֶךְ נוֹלַד לָךְ בֶּן פְּנִיךָ כְּלִבְנָה
תַּחֲי הַיּוֹלְדֵת, תִּינּוּקָה עִמָּה
לְסִמֵּן טוֹב הִיא הַשְּׂמִחָה הַזֹּאת
בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ יוֹם זֶה לְחַזוֹת
...

לְמוֹעִיל וְטוֹב בָּאוּ הַצִּירִים
כִּי נוֹלַד לָךְ בֶּן, פְּנִיךָ שׁוֹשְׁנִים
לְעוֹלָם וְעַד נוֹדָה לְאוֹהִים
...

קוּמִי הַיּוֹלְדֵת בֵּיד מְלֵאָה
לְטַפֵּחַ בֶּן, נַחַת בּוֹ לְרֵאוֹת
בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ יוֹם זֶה לְחַזוֹת
...

מֵה יִפֶּה הֶחָג, חָג מְלֵא שְׂמִחָה
תַּחֲי הַיּוֹלְדֵת וְכָל הַעֲצָרָה
מְעַרְשָׁה תִּקּוּם בְּרִיאָה חַיָּה
לְטַפֵּחַ בֶּן, נַחַת בּוֹ לְרֵאוֹת
בְּרוּךְ שֶׁהִגִּיעֵנוּ יוֹם זֶה לְחַזוֹת

(משה אטיאש, 'רומנסירו ספרדי', עמ' 234)

בלידות הבאות. האימהות הגיעו לעתים ממרחק, ימים או שבועות מראש. בחדר היו גם קרובות משפחתו של האב – אמו, אחיותיו וגיסותיו – שבדרך כלל התגוררו בסמוך. שכנות הוזעקו אף הן, והתחלפו ביניהן במשך השעות הארוכות שחלפו עד תום הלידה.

משהתקדמו הצירים וגברה תכיפותם נשלח שליח לקרוא למיילדת, אם זו לא הוזמנה עוד קודם לכן.

המיילדת הביאה עמה את כל הדרוש ללידה, גם אם זו תימשך זמן רב. מלבד כיסא הלידה, הביאו המיילדות המסורתיות צמחים ומינרלים שונים ששימשו לזירוז הלידה ולהקלת כאבי היולדת, וסגולות וקמעות להגנה על היולדת ועל הרך הנולד.

ההתכנסות הנשית סביב היולדת יצרה הווי חברתי מיוחד. השיחות הממושכות, הרכילות על דמויות

מוכרות, פרצי הצחוק ורגעי ההזדהות עם הכאב סייעו לא רק להסחת דעתה של היולדת, אלא גם להעמקת מערכת הקשרים בין הנוכחות. במזרח התיכון

היה נהוג שהאישה עוברת עם נישואיה להתגורר בבית משפחת הבעל, בסביבה חברתית שפעמים

רבות היא חשה בה זרה ומרוחקת, בוודאי בשנים הראשונות לנישואין. ההווי החברתי שנוצר במהלך

הלידה העמיק אפוא את הקשר של היולדת לבנות משפחתה החדשה ואפשר שחרור מתחים חברתיים

ומשפחתיים.

היו נשים זקנות שנודעו כמומחיות. הן לא ידעו קרוא וכתוב ואת שידעו הן העבירו בעל פה לבנותיהן, ולשכנות שנועצו עמן

חדר לימוד

פתגם יהודי שנפוץ בקהילות ספרד ייחס לנשים מבוגרות יכולות ריפוי – "וייז'ה אין קאזה, דרוגה אין קאזה" – זקנה בבית תרופה בבית. היו נשים שנודעו כמומחיות בתחום מסוים כמו מחלות עיניים, מחלות ילדים או טיפול ביילודים, והמוניטין שיצאו להן הביאו לפתחן חולים רבים. אחרות שימשו כתובת להתייעצות משפחתית בלבד. נשים אלה לא ידעו קרוא וכתוב ועל כן לא הותרו אחריהן מרשמים רפואיים. את שידעו הן העבירו בעל פה לבנותיהן, לכלותיהן ולשכנות שנועצו עמן.

הידע הרפואי הנשי היה ידע מעשי אשר נלמד, נבדק והועבר הלאה תוך כדי ההתרחשות הרפואית ולא באמצעות לימוד עיוני. חדר היולדת היה הזדמנות להכישת ידע רפואי חדש הנוגע לגוף הנשי, ולבחינת מסורות טיפול מוכרות. הזמן הממושך שבו שהו הנשים יחד בצפייה ללידה אפשר להן להכיר מקרוב תהליכים גופניים שעברה היולדת, להשוותם לחוויות לידה דומות או שונות של הנשים האחרות, להיחשף לדרכי ריפוי שונות ולבחון באופן ממש את מידת ההצלחה שלהן.

ייצוגים אמנותיים של מרים, אמו של ישו, בזמן הריונה היו בין השכיחים ביותר באמנות הנוצרית. במוטיב נוצרי נפוץ – שזכה לכינוי המדונה והילד – נראית מרים מחזיקה את בנה הפעוט ברועותיה. בציורים אחדים אירוע הלידה מודגש יותר, כאשר האם שוכבת על מיטתה ממש לאחר לידתה. לידת הבתולה, 1520 לערך, הגלריה הלאומית, לונדון

The Print Collector/Getty Images

הולדת הבן מוצגת ברומנסה כתגמול מספק לכאבי ההיריון ולצירי הלידה. מול מוחשיות כאבי הלידה, ניחמו הנוכחות את היולדת בשמחה המשפחתית ובאוויר שעתיד תינקה לספק. חווית האימהות הפכה באמצעות השירה לחוויה נשית משותפת המחזקת את השתייכות היולדת לקהילה הנשית ולמשפחתה ומעודדת את רוחה. אם היה הצאצא הנוול זכר, הרי שגדלה יוקרת היולדת שבעתיים בזכות תרומתה להרחבת השושלת המשפחתית.

מוטיב הלידה תפס מקום מרכזי באמנות הנוצרית. ציורים אחדים מציגים את לידת יוחנן המטביל, וסיפור הורתו מתואר כמעשה נט בעל מאפיינים דומים לסיפור הורתו של שמשון. הולדת יוחנן המטביל, הסדנה של לוקס קרנר האב, 1518
טירת סקוקולסטור, שוודיה

אושש או הופרך. בזיכרונותיה של איטה ילין, אשתו של דוד ילין ולימים פעילת ציבור ביישוב היהודי, היא תיארה את לידת בתה הבכורה בירושלים בג' בכסלו תרמ"ז (1886). בחדר נכחו קרובות משפחה מצד בעלה שניסו להקל מעליה את הכאב ולקדם את הלידה:

הלידה היה קשה, וכעשרים וארבע שעות ארכו הכאבים. עבר ערב, עברו לילה ויום שלם עד הגיע

הנשים יכלו להתוודע לאנטומיה של איברי הרבייה, להגיש עזרה מעשית למיילדת, להכיר את התהליכים הפיזיולוגיים המתרחשים בעת הלידה, כמו התקצרות צוואר הרחם והתרחבות תעלת הלידה, ולבחון את יעילותם של מינרלים וצמחים שימושיים, ושל סגולות מקובלות שנועדו לזרז את יציאת הוולד. רוב הנשים נכחו בלידות רבות במהלך חייהן, ואת הידע שרכשו בבית אחד העבירו לבתים אחרים, שם הוא נבחן מחדש,

השואל מבטא חרדה מחוויה נשית עצמאית הנסתרת ממנגנוני הפיקוח הגבריים, ותחושה שהיא אינה ראויה לנשיאת שם שמים

השעה המוצלחת ללידה. בחדרי נתאספו הדודות מצד אישי, שכל אחת ידעה איזו תרופה להחיש הלידה (איטה ילין, 'לצאצאי' – זכרונותי, חלק שני, עמ' 34).

המייילדות והנשים המבוגרות והמנוסות היו מקור סמכותי לידע, והן העבירו אותו באופן מעשי לשאר הנשים שנכחו בלידה. תחושותיה הגופניות של היולדת, רגעי הכאב וההקלה, מראה גופה ותהליכי הלידה עצמה, בצירוף פרשנות המייילדת לתהליך והפעולות שביצעה, הצטרפו למה שאפשר לכנות ידע גוף נשי – הכרה של הגוף הנשי המושגת באמצעות חוויה גופנית ואצורה בגוף הנשים.

מי יתיר להם לצעוק

בנוסף למשמעות החברתית של הלידה ולידע הרפואי ההכרחי לחייהן של נשים שנרכש בה, לידה הייתה גם חוויה דתית שעיצבה חלק מרכזי מתודעת הנשים במזרח התיכון. שאלה שהופנתה לרבי יום טוב צהלון, המהריט"ץ, מרבני צפת בסוף המאה ה-16 ובראשית המאה ה-17, חושפת התלבטות של גברים איך לקבל את החוויה הדתית הנשית הזו:

ילמדנו רבנו דין אלו המזכירים שם שמים לבטלה בראש כל חוצות, ובפרט הנשים היושבות על המשבר וקורים ה' ה' כמה פעמים, אם ראוי למחות בידם. ואם תמצא לומר אין אדם נתפס על צערו, שאר הנשים העומדות על ימינה וקורים, מי יתיר להם לצעוק ה'

שורות נשיות

לצד בתי שיר מוקפדים בשירת ספרד שנוצרה על ידי גברים צמחה גם שירה עממית יותר שהועברה על ידי נשים

רומנסה היא צורה עממית של שיר עלילתי שמקורה בספרד וראשיתה בין המאה העשירית למאה ה-12. הגרסה היהודית של הרומנסה נכתבה בלדינו, והגיעה לשיאה במאות ה-15 וה-16. לאחר גירוש ספרד המשיכה הרומנסה להתפתח בארצות הבלקן ובצפון אפריקה – לשם הגיעו רוב המגורשים – ושולבו בה השפעות מקומיות שבאו לידי ביטוי גם בלחנים וגם בנושאים. הרומנסות הועברו בעל פה מדור לדור, בעיקר כסוגה שביצעו נשים בפני קהל נשי. רוב הרומנסות עוסקות בחיי הרגש – ידידות ואהבה, קנאה ושנאה, נאמנות ובגידה. ברומנסות היהודיות יש גם שירי שבח לֵאֱלֹהִים, שירים על דמויות מהתנ"ך, שירי געגועים לארץ ישראל ושירים לאירועים ולטקסים בחיי האדם ובמעגל השנה. את הרומנסות שרו בחגים ובאירועים קהילתיים ומשפחתיים, בהתכנסויות נשיות כמו טבילה לקראת חתונה, לידה וביקורים אצל יולדת, וגם כשירי ערש לתינוקות.

בימי הביניים המאוחרים החלו להופיע דיוקנאות של נשים הרות, אם כי השמלות לא תמיד אפשרו לדעת אם האמן אכן התכוון לצייר אישה בהיריון. לוונייה פונטנה הייתה יוצאת דופן בכך שבציורה ההיריון ניכר לעין. ייתכן כי מדובר באחד מהדיוקנאות העצמיים שציירה פונטנה, שכן ידוע כי היו לה 11 ילדים. אישה בהיריון, מפנה המאה ה־17

אומרים מזמור "יעֲנֶה ה' בְּיוֹם צָרָה" (תהלים כ'), שהוא מסוגל ורוצה לומר: את קוראה ה' ה', יענך ה'. וגם המיילדת היא העיקר, שעליה סומכת ודעתה מתיישבת עליה. איברא [אלא] דיש להזהירה שתקנח ידיה מהדם אם אפשר ('שאלות ותשובות מהריט"ץ החדשות', כרך א', עמ' קעט-קפ).

הפנייה הנשית העוצמתית והישירה לעזרה שמימית של היולדת וחברותיה, אמירת שלוש עשרה מידות וקריאה משותפת של מזמור כ' מתהלים שנתפס כמסוגל לסייע ברגעי משבר היו חלק מהווי הלידה וייצגו אולי תחושה של שותפות בבריאה. מול פחד המוות והחשש לגורל העובר התגבשה מעין קהילה דתית שליוותה את היולדת וחרגה מההיררכיה הפטריארכלית המקובלת. חדר הלידה אמנם לא היה מנותק ומובדל מהסדר החברתי הקיים, וגברים היו מעורבים במתרחש בו על אף שלא נכחו בחדר בפועל, אך רגעי הלידה היו פרק זמן מוגבל שבמובנים רבים התהפכו בו היוצרות. מהשאלה שנשלחה למהריט"ץ ניכר כי קיומה של תפילה נשית בחדר הלידה עוררה מתח בקרב גברים. סביבת הלידה, העיסוק בגוף הנשי ובהפרשותיו, ובעיקר ידיה של המיילדת המלוכלכות בדם, הפכו לדעת השואל את חדר הלידה למרחב טמא שלא הולם קריאה בשם ה', ועל כן גורם לאזכור שם שמים לבטלה. נראה כי מחאת השואל נגד המנהג מבטאת חרדה מחוויה נשית עצמאית הנסתרת ממנגנוני הפיקוח הגבריים, ותחושה שהיא אינה ראויה לנשיאת שם שמים.

שערי שמים

בדומה לתיאור חדר הלידה היהודי כקהילת תפילה נשית יש עדויות כי נשים מוסלמיות באימפריה העות'מאנית התרכזו סביב היולדת בשיאה של הלידה, ובהובלת המיילדת התפללו ואמרו את השאהדה – הכרות האמונה האסלאמית. במחקר שערכה האנתרופולוגית הפינית הילמה גרנקוויטס בראשית המאה העשרים סיפרו נשים מוסלמיות מהכפר ארטאס

ה', ובפרט המיילדת אשר ידיה מלוכלכות בדם ולא מטוהרה היא, ובטרם יבוא חבל לה צועקת ה' ה'. תשובה: על מה ששאל אם יש למחות בנשים היושבות על המשבר וקוראות ה' ה', הדבר ברור שאין למחות בידה ולא ביד העומדות לימינה, כי היא מתפללת על עצמה וקוראת את ה' בחזקה, והנשים מתחזקות בתפילה עליה ... נמצא שהנשים מיישבות את דעתה בדבריהן ותפילתן ... מפני שדעתה מתיישבת בחברותיה, הרי שהנשים העומדות על ימינה מחזיקות לבה, ומה גם תפילתן ... ומזכירין שלוש עשר מידות ... וגם

בעת החדשה המוקדמת, וביתר שאת בתקופה המודרנית, התרבו דיוקנאות וציורים של נשים בהיריון, ובאמנות ובצילום העכשוויים יש גם ייצוגים של לידה כמוקד המרכזי של ההתרחשות. סצנת לידה, ז'אן-בטיסט קארפו, 1870 לערך
המוזאון לאמנויות יפות של פריז

המקשה לילד מחוג קהל חסידים בית אל, הספרייה הלאומית, 8°16' ע"ב).

ברגעי הלידה, כאשר הציפייה לחיים חדשים וחרדת המוות שימשו בערבוביה, חוו נשים הזדמנות לקשר ישיר ובלתי אמצעי בין היולדת לא, קשר המאפשר התעלות רוחנית על אף הכאב הפיזי ואולי כתוצאה ממנו. חדר הלידה הפך למעין מרחב מקודש, והנשים שנכחו בו האמינו כי שערי הרקיע פתוחים בפניהן וביקשו את אשר על לבן. נראה כי על רקע ההדרה של נשים מהעשייה הדתית הגברית ומהמרחב הציבורי הייתה חווית הלידה הזדמנות למרחב דתי נשי, מובחן ועצמאי.

הסמוך לבית לחם כי בשעת הלידה שערי השמים פתוחים, וזו הזדמנות נשית לבקשות ותחנונים. בחברה היהודית, חלק מהסגולות ומהלחשים שנועדו לרגעי הלידה נאמרו על ידי הנשים שסבבו את היולדת או על ידי המיילדת. בכתב יד מהמאה ה-19 שחובר בחוג ישיבת המקובלים בית-אל שבירושלים חזרה המלצה לומר פסוק שנחשב מועיל לצירי לידה ממושכים:

ישים אישה אחרת ידיה על בטן אישה המקשה לילד, ותאמר היא עם האישה יחד ז' פעמים "וְהוּא כְּחַתָּן יֵצֵא מִחֶפְתּוֹ יֵשִׁישׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֶרֶץ" (מצלאין – קובץ תפילות למען החולה וליולדת

בשורת הלידה ביטאה את חזרת הסדר על כנו, והמוקד חזר אל הגברים ואל האב המברך 'שהחיינו'

אמה של היולדת והמיילדת היו הדמויות המרכזיות עבור היולדת בעת הלידה. עוצמת התפילה המשותפת ניכרת היטב ברומנסה, אך השורות המסיימות מפנות את המבט לאב התינוק הנרגש המגיע לראות את הוולד. מהניסוח משתמע בבירור כי בן זכר הוא שהבטיח את הקשר בין ההורים והוא שגרים להגעת האב בלוויית קרואים. ברכת "שהחיינו" נשמעה היטב באוזני היולדת התשושה, והגברים שנכנסו לחדר שבו לתפוס באופן סמלי את מרכז האולם. □

לקריאה נוספת:
טלי בוסקילה, 'פוריות, לידה וילדות – המשפחה היהודית במזרח התיכון העות'מאני', מרכז זלמן שזר, יראה אור בקרוב; מינה רוזן, 'על מותן של נשים יקרות: המצבות של נשי המעמד העליון באסתאנבול היהודית במאה השמונה-עשרה', 'פעמים' 150-152, יד יצחק בן-צבי, תשע"ז, עמ' 163-220; ציפורה שחור-רובין, 'וייטב צ'והים למילדת: מיילדות עבריות בארץ-ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית', 'מסכת' ח, תשס"ט, עמ' 51-95.

ד"ר טלי בוסקילה חוקרת את ההיסטוריה החברתית של יהודי המזרח התיכון בתקופה העות'מאנית. ספרה 'פוריות, לידה וילדות – המשפחה היהודית במזרח התיכון העות'מאני', המבוסס על עבודת הדוקטור שלה, יראה אור בקרוב

להפוך את הסדר

במהלך הלידה ובימים שלאחריה יצרו לעצמן הנשים מרחב תרבותי, ובו הן זכו לחירויות דתיות וחברתיות שלא התאפשרו בשגרת היומיום. היפוך הסדר הקיים והעמדת הנשים במרכז היו מוגבלים בזמן, וחוקרים רואים בכך מנגנון חברתי שנועד דווקא לחזק את יציבות המסגרת החברתית בימי שגרה, מנגנון שייצב את ההיררכיה הדתית והחברתית המקובלת. בשורת הלידה ביטאה את חזרת הסדר על כנו, והמוקד חזר אל הגברים. תופעה זו באה לידי ביטוי ברומנסה שנהגו נשים לשזור סביב מיטת היולדת בימים שלאחר הלידה:

כְּשֶׁלִּילֶדֶת
אָחִזוּ צִירִים
אֶל הַמִּילָדֶת
אָצוּ לְהַחִישׁ
זַעְתָּה יוֹרֶדֶת
עַל חֶלְקֶת לַחִיה
הוֹרְתָה תִּמְחָנָה
בְּשׁוּלֵי שְׂמֵלָה
עַת הַמִּילָדֶת
תֹּאמַר: תְּנִי, תְּנִי
הַיּוֹלֶדֶת תַּעַן
אֵל נָא חֶלְצִנִי
הַבְּרוּךְ הַבָּא
אֲנֵא הוֹשִׁיעֵנִי
חַי וְרַעֲנַן
זֶה הַגּוֹפֵף הַבָּא
שְׂפִיחָה שְׂפִיחָה
עִם הַיּוֹלֶדֶת
בֵּן הִיא יִלְדָה
...
שׁוּרֵי הַיּוֹלֶדֶת
לְצַד הָאוֹלָם
אֶת אָבִי הַיֶּלֶד
בָּא עִם קְרוֹאָיו
מִפִּי 'שֶׁחֵיֵינוּ'
תִּשְׁמָעֵי

(משה אטיאש, 'רומנסירו ספרדי', עמ' 231-232).

לרכישת הגיליון

סגולה

מגזין ישראלי להיסטוריה

